

Література

1. Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г. № 56-З «Об аудиторской деятельности». Зарегистрирован в Национальном реестре правовых актов Республики Беларусь 19.07.2013, рег. № 2/2054.
2. Аудит: пособие/ В.Н. Лемеш. – Минск: Амалфея, 2016. – 292с.

УДК 339.74-044.922

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ КРЕДИТУВАННЯ ТА ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

С. А. Шелудько, викладач кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

Трансформація валютного регулювання банківської діяльності в Україні відбувалася впродовж усієї новітньої історії нашої країни – з моменту проголошення незалежності в 1991 р. і до теперішнього часу, і була спричинена постійними перетвореннями інституційного, функціонального та технічного характеру. Зокрема, зміни в управлінні валютними відносинами в державі зумовили розвиток і поширення негативних явищ на ринках грошей, капіталу, валюти: девальвацію гривні, високу волатильність її обмінного курсу, переважання суб'єктивних чинників курсоутворення над об'єктивними, надмірну «тінізацію» валютних операцій населення та підприємств.

Теорії, методології та практиці трансформації економічних і соціальних систем присвятили свої праці такі знані вчені, як В. Базилевич, Л. Бальцерович, О. Вільямсон, С. Вітнер, А. Гальчинський, В. Геєць, Р. Коуз, С. Кузнець, А. Покритан, Дж. Стігліц, Ю. Ольсевич, Д. Сорокін, Я. Тінберген, Е. Тоффлер, Ф. Хаєк, Й. Шумпетер і багато інших. Їх погляди, почасти діаметрально протилежні, заклали підвалини сучасного розуміння поліаспектності проблематики трансформації та трансформаційних перетворень економіки.

Перші кроки переходу НБУ до нової, ліберальної моделі валютного регулювання були зроблені ще на початку 2014 р. зі встановленням плаваючого режиму валютного курсу, а офіційне проголошення нового етапу в цій сфері відбулося в листопаді 2016 р. з презентації «Концепції нового валютного регулювання». На нашу думку, це навряд чи було б можливим, якби не ті зобов'язання, що взяла на себе Україна з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС.

Національний банк планує лібералізувати валютне регулювання шляхом реалізації таких етапів:

- 1) Лібералізація прямих іноземних інвестицій і операцій за поточними рахунками клієнтів банків;
- 2) Лібералізація портфельних інвестицій і кредитних операцій юридичних осіб;
- 3) Лібералізація валютних операцій населення [3, с. 7, 9].

Також, важливе місце посідає й редакція нормативно-правової бази – зокрема, заміна відверто застарілого Декрету КМУ № 15-93, а також Законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» та «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (лише в частині, що стосується валютних операцій) новим нормативно-правовим актом – Законом України «Про іноземну валюту» [3, с. 4]. Цілком зрозуміло, чому такі дії не отримали в концепції більш-менш конкретні строки реалізації: кінець-кінцем, НБУ навіть не є суб'єктом законодавчої ініціативи та змушений подавати власні законопроекти до Верховної Ради лише за посередництвом Уряду або профільних парламентських комітетів. Однак не викликає ніяких сумнівів і те, що ухвалення законодавства має передувати будь-яким іншим трансформаційним заходам, і жодна лібералізація валютного регулювання, заснована виключно на підзаконних актах (якими є Постанови та Рішення Правління НБУ) не матиме вагомих підстав називатися системною та послідовною.

З цього приводу не можна не погодитися з думкою С. О. Корабліна про те, що за таких вихідних умов «... глибока валютна лібералізація – експеримент, за який згодом ніхто

не захоче відповідати. Йдеться не про спрощення валютного законодавства, потреба в якому давно перезріла. Питання в “інноваціях” по виведенню з країни вітчизняного капіталу» [4]. Дійсно, лише наявність якісно нової правової бази та ґрунтовних і задалегідь спланованих кроків щодо трансформації моделі валютного регулювання з приховано-адміністративної на правдиво-ліберальну призведе до очікуваних позитивних результатів, потреба в яких назріла у валютній сфері економіки України ще на початку 2000-х рр.

Для того, аби сформувавши комплексний і виважений підхід до реалізації трансформаційних перетворень у валютному регулюванні в Україні, спершу треба визначити, що саме розуміється під поняттям «трансформація». Проведений аналіз і узагальнення поглядів зарубіжних і вітчизняних учених дозволив виокремити кілька підходів до дефініції цього поняття. Загальне словникове тлумачення досліджуваної категорії свідчить, що трансформація – це зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей. Оскільки будь-яка зміна – це динамічний процес, пов'язаний з певним рухом, спорідненим поняттям є «модернізація», розмежування яких, на думку Ю. Шайгородського, означає підпорядкованість останнього поняттю трансформації (оскільки вона може характеризуватися як прогресом, так і регресом) [5, с. 52].

Найбільш ґрунтовною є пропозиція Н. І. Гражевської розглядати трансформацію в двох значеннях. Відтак, у широкому значенні це «... загальна форма розвитку економічних систем, пов'язана з еволюційними та революційними змінами, постійними переходами економічних систем із стійкого в нестійкий стан і навпаки». У вужчій трактовці під трансформацією доцільно розуміти внутрішню складову процесу загальної еволюції, пов'язану з порушенням рівноваги та поступовості, невизначеністю, незавершеністю, альтернативністю розвитку, наявністю особливих перехідних форм та специфічних елементів перехідних структур [2, с. 22-23].

На наш погляд, правомірно розрізнити трансформацію на тактичному та стратегічному рівнях. Отже, тактична трансформація валютного регулювання – це процес неперервного прийняття та зміни однієї з трьох форм (регламентація, транзакція, комунікація) або ж одночасного перебування в двох або всіх трьох з них. На стратегічному рівні трансформація валютного регулювання – це процес динамічного оновлення складових валютного регулювання з метою розбудови якісно нової системи зв'язків між регулятором і регульованими суб'єктами, що може супроводжуватися прогресивними або регресивними змінами моделі регулювання (рис. 1).

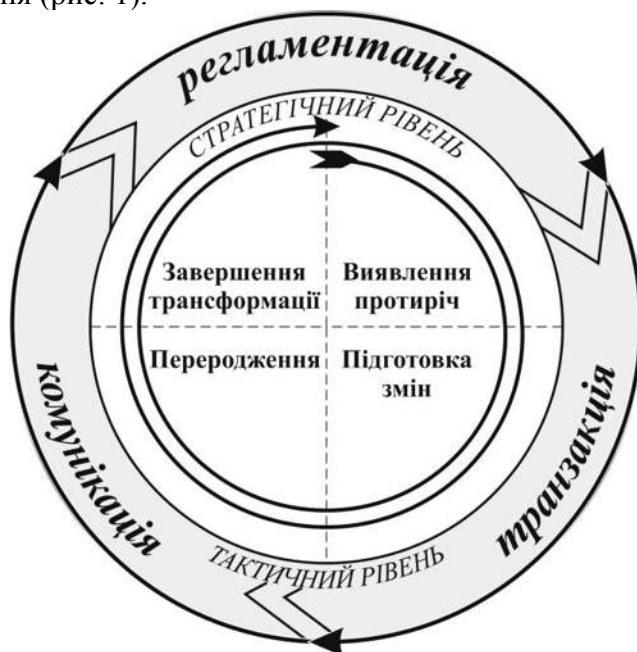

Рис. 1. Структурно-процесне представлення трансформації валютного регулювання*

*Джерело: власна розробка автора.

Ті кроки, що останніми роками здійснює НБУ в напрямку лібералізації валютного регулювання, можуть бути охарактеризовані як радикальні й надмірно революційні, що суперечить світовому досвіду – поетапній модернізації, про що свідчить досвід таких країн, як Велика Британія, Франція, Індія, Китай [1, с. 373].

Характерно, що в Україні трансформаційні процеси валютного регулювання тісно пов'язані з аналогічними явищами в регулюванні монетарному. Зокрема, перехід НБУ до режиму таргетування інфляції змінив підхід до проблем валютного регулювання, посунувши курсову стабільність на другий план. Утім, інфляція не була причиною жодної з трьох останніх криз в Україні, а, навпаки, наслідувала тренди динаміки валютного курсу. Більше того, досягнення цінової стабільності в умовах відсутності будь-якого «номінального якоря» щодо курсової динаміки з боку центрального банку представляється малореалістичною метою, через що агенти національної економіки вдаються до пошуку відповідних орієнтирів у прогнозах інших органів влади (зокрема, в урядових проектах державного бюджету).

За нових умов ключовим інструментом монетарного (а відтак, і валютного) регулювання центрального банку стає його облікова ставка. Хоча її застосування пов'язане з імперативним впливом регулятора на банківську систему та кредитний ринок, але цей вплив, як такий, не обов'язково призводить до зміни вектору розвитку валютних відносин. Передовсім, облікова ставка визначає кон'юнктуру на ринку кредитних ресурсів, адже слугує основою обчислення відсоткових ставок за депозитними та кредитними операціями банків.

25 січня 2018 р. Правління НБУ ухвалило Рішення № 43-рш «Про розмір облікової ставки», згідно з яким облікова ставка зросла на 1,5 п.п. і сягнула 16 %. Така міра пояснюється необхідністю вжити заходи для «...забезпечення поступового зниження інфляції до цільових показників». Варто зазначити, що підвищення облікової ставки суттєво звужує дію процентного каналу кредитування, що згубно впливає на економічний розвиток. Відповідно, за низького рівня облікової ставки дія цього каналу розширюється, а зростання економіки відбувається за рахунок припливу іноземних інвестицій.

Саме тому підвищення ключової ставки до вказаного значення є свідченням посилення жорсткості регулювання (що, доречі, заперечується НБУ), що жодним чином не може слугувати сигналом лібералізації хоча б у середньостроковій перспективі, а відтак – не вгамовує ринкові хвилювання. З цього випливає, що прийняття рішення про збільшення облікової ставки мотивувалося неназваними, глибинними причинами. Найбільш вірогідним мотивом підвищення рівня облікової ставки є намір НБУ хоч якось компенсувати втрати за власними операціями, причиною яких є стрімкий приріст інфляції.

Отже, виходячи з того, що в Україні трансформаційні процеси валютного регулювання тісно пов'язані з аналогічними явищами в регулюванні монетарному, особливої уваги заслуговує такий його інструмент, як облікова ставка. Підвищення її рівня, що спостерігається наразі, не може сприяти поживленню на кредитному та інвестиційному ринках, а відтак – перешкоджатиме як лібералізації валютного регулювання, так і виходу української економіки з кризи.

Література

1. Боришкевич О. В. Час для реформ: лібералізація руху капіталу у контексті угоди про асоціацію між Україною та ЄС / О. В. Боришкевич // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 19. – С. 371-375
2. Гражевська Н. І. Еволюція сучасних економічних систем: навч. посіб. [Текст] / Н. І. Гражевська. – К.: Знання, 2011. – 287 с.
3. Концепція нового валютного регулювання [Електронний ресурс]: Офіційне інтернет-представництво НБУ. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40253908>
4. Кораблін С. О. Валютна лібералізація по-українськи: втеча від реформ [Електронний ресурс]: Інтернет-видання «Дзеркало Тижня». – Режим доступу: https://dt.ua/macrolevel/valyutna-liberalizaciya-po-ukrayinski-vtecha-vid-reform-239047_.html
5. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін [Текст] / Ю. Шайгородський // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2010. – № 4. – С. 52-57